

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу **Динька Юрія Павловича** на тему: *“Формування господарськи корисних ознак корів української чорно-рябої молочної породи різних типів конституції”*, представлену на здобуття наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук за спеціальністю 06.02.01 – розведення та селекція тварин.

Актуальність обраної теми. Для ефективності селекції молочної худоби оцінка тварин за типами конституції, так само як і за екстер'єром, має важливе практичне значення, оскільки ці два чинники тісно зв'язані як між собою, так із напрямом продуктивності. Тривалою селекційною практикою доведено, що тваринам міцної конституції притаманні добрий розвиток і гармонійна будова тіла, краще здоров'я, витривалість, підвищена життєздатність, висока відтворна здатність та продуктивність. Вдале поєднання продуктивних якостей з міцністю конституції та екстер'єрним типом є бажаними особливостями української чорно-рябої молочної породи.

У селекційному процесі великої рогатої худоби, поряд з найпоширенішою у практиці тваринництва класифікацією типів конституції, запропонованою П.Н. Кулешовим і доповненою Є.А. Богдановим та М.І. Івановим, йде пошук інших, певною мірою спрощених, методів визначення типів конституції за модальними відхиленнями екстер'єрних показників, враховуючи, що екстер'єрний тип являється найважливішою складовою частиною конституції і є її зовнішнім вираженням. Подібні методи пропонували М.М. Колесник, М.М. Замятін, М.О. Шалімов, О.М. Черненко та інші. Два із них (М.М. Колесника та О.М. Черненка) використав у своїх дослідженнях з оцінки впливу різних типів конституції на формування господарськи корисних ознак корів української чорно-рябої молочної породи дисертант, що й обумовило актуальність його досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота була складовою частиною науково-дослідної роботи Інституту розведення і генетики тварин ім. М.В. Зубця НААН за темою: «Дослідити біологічні закономірності співвідносної мінливості та генетичної детермінації ознак продуктивності, типу екстер'єру, фертильності, тривалості та ефективності довічного використання худоби молочних порід України» у 2016-2020 рр. (номер державної реєстрації – 0116U000522).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертантом вперше проведена порівняльна оцінка типів конституції корів української чорно-рябої молочної породи, диференційованих на мало-, середньо- і великооб'ємний типи (за О. М. Черненком) та рихлий-щільний,

ніжний-грубий, вузькотілий-широкотілий типи (за М.М. Колесником). Досліджено особливості росту, розвитку, інтенсивності формування живої маси, екстер'єру, молочної продуктивності і відтворювальної здатності корів-первісток залежно від типу конституції та від походження за батьком. Доведено взаємозв'язок між типом конституції корів і рівнем розвитку господарськи корисних ознак. Встановлено, що вища ефективність виробництва молока характерна для корів середньооб'ємного типу (за О. М. Черненком) та щільного, ніжного, широкотілого типів конституції (за М. М. Колесником).

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації. У стислій формі та лаконічному стилі викладено основні наукові результати досліджень. Автореферат оформлений згідно вимог Атестаційної колегії МОН України.

Повнота викладення основних положень дисертаційної роботи підтверджується висвітленням основних результатів досліджень в 12-ти наукових працях, у тому числі: одна стаття у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Європейського Союзу, п'ять статей у фахових виданнях України, які включені до наукометричних баз, та шість наукових праць апробаційного характеру.

Зміст та структура дисертації. Структура дисертації загальноприйнята. Робота в обсязі 171 сторінки комп'ютерного тексту, складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, пропозицій виробництву, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту дисертації складає 112 сторінок друкованого тексту. Робота ілюстрована 51 таблицями та 7 рисунками. Список використаних джерел містить 246 найменувань, з них 79 – латиницею.

Дисертація складається із анотації, вступу, огляду літератури, матеріалу та методів досліджень, результатів власних досліджень, їх аналізу й узагальнення, висновків, пропозицій виробництву, списку використаних джерел, додатків.

У розділі загальної характеристики роботи у стислій формі викладено: вступ, актуальність теми; зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; мета і завдання досліджень; наукова новизна і практичне значення одержаних результатів; особистий внесок здобувача; апробація результатів дисертації; публікації та структура і обсяг дисертації.

У Розділі 1 «Огляд літератури», який складається із чотирьох підрозділів, обсягом 19 сторінок, розглянуто питання розвитку вчення про конституцію тварин, зв'язок типів конституції та лінійної класифікації екстер'єру корів із господарськи корисними ознаками молочної худоби, інтенсивність формування живої маси ремонтних телиць та обґрунтовано основні напрямки експериментальних досліджень.

У Розділі 2 «Загальна методика й основні методи досліджень» на 7 сторінках наведена схема досліджень, методики розподілу корів за типами конституції О.М. Черненка і М.М. Колесника, формули розрахунків індексів будови тіла, вимені, коефіцієнтом відтворювальної здатності.

Розділ 3 «Результати власних експериментальних досліджень» за обсягом 78 сторінок, складається з 8 підрозділів та 11 пунктів.

У перших п'яти підрозділах автором висвітлено результати оцінки росту і розвитку ремонтних телиць, екстер'єру корів за промірами та методикою лінійної класифікації, молочної продуктивності та відтворювальної здатності корів-первісток різних типів конституції.

У шостому підрозділі дана характеристика господарськи корисних ознак корів залежно від типу конституції, а у сьомому – напівсестер за батьком за ростом, розвитком і продуктивними ознаками.

Економічна ефективність використання корів різних типів конституції представлена у восьмому підрозділі.

Істотних недоліків щодо об'єму, структури та технічного оформлення дисертаційної роботи не виявлено. Завершується дисертаційна робота 10 науково обґрунтованими, які логічно витікають з матеріалів досліджень, висновками та конкретними пропозиціями виробництву.

Представлена робота є завершеною науковою працею, у якій вирішено важливе науково-практичне завдання, яке полягає у тому, що розподіл корів за типами конституції дає змогу виявити особливості їхнього росту, розвитку, інтенсивності формування живої маси, екстер'єру, молочної продуктивності, відтворювальної здатності та, враховуючи отримані результати, оптимізувати селекційно-племінну роботу у стаді.

За позитивної оцінки рецензована дисертація, як і будь-яка творча наукова праця, не позбавлена незначних недоліків. Окремі з них варто оприлюднити у якості зауважень та побажань.

Зауваження та побажання:

1. Назва підрозділу 1.2. розділу 1. «Огляд літератури» (с. 28) звучить так: «Взаємозв'язок лінійної класифікації екстер'єру корів із господарськи корисними ознаками». Коректніше було б вжити слово зв'язок, або співвідносна мінливість, оскільки доведено, що значна частина господарськи корисних ознак залежать від розвитку відповідної частини статей екстер'єру, а не навпаки.

2. На сторінці 35 розділу 1. «Огляд літератури» автор наголошує, що «Незважаючи на світове визнання лінійної класифікації молочної худоби за екстер'єрним типом, її недоліком вважають той факт, що не всі ознаки можна виміряти». Найперше – відсутнє посилання на того хто так вважає, а по друге – згідно рекомендацій ICAR будь якого видання, наприклад існуючого в

інтернеті за 2018 рік, у розділі 5, підпункті 2.2 написано яким вимогам мають задовольняти стандартні ознаки, п'ята вимога звучить так: «Possible to measure instead of score», що означає у перекладі – можна виміряти замість оцінки. Тобто, кожен із описових ознак, можна виміряти тим чи іншим способом. Виключення складає переміщення тварини у просторі, хоча про це не повідомляється у рекомендаціях ICAR.

3. У розділі 2 «Загальна методика й основні методи досліджень» (с. 43) автор перерахував які проміри брали у корів, але не вказав якими приладами, особливо, що стосується проміру навскісна довжина тулуба, який можна вимірювати двома засобами.

4. Бажано було б дати пояснення, чому, згідно даних таблиці 3.1, телиці малооб'ємного типу, які народжені з вищою живою масою, на кінець періоду вирощування та у віці першого осіменіння достовірно переважали ровесниць інших типів.

5. На сторінці 70, розділу 3. «Результати власних досліджень» невдале описування результатів лінійної класифікації (табл. 3.14), коли автор пише: «За загальної доброї оцінки екстер'єру досліджених корів зустрічаються тварини низького росту (висота в крижах 134-136 см), із дуже широким тазом, прямою поставою тазових кінцівок і помітним їх розметом (зближені у скакальних суглобах), гострим кутом ратиці, слабким переднім прикріпленням вимені, низько розміщеним вим'ям та зближеними передніми дійками». Тобто, до дійсно існуючих недоліків статей віднесено бажаний розвиток ознак ширина заду та пряма постава тазових кінцівок. Причому одночасно за прямої постави кінцівки мають помітний розмет.

6. Враховуючи досвід власних досліджень з лінійної класифікації не можна зрозуміти чому не узгоджуються дані досліджень автора, наведені у таблицях 3.15; 3.17 та 3.22, які стосуються зв'язку оцінки лінійних ознак з продуктивністю корів-первісток. Кращу оцінку за описовими ознаками згідно даних табл. 3.15, отримали тварини великооб'ємного типу конституції, особливо за тими ознаками, які, як правило, додатно корелюють з величиною надою за свідченнями досліджень інших авторів. Аналогічні дані отримані за 100-бальною системою, згідно яких фінальна оцінка за тип достовірно вища у корів великооб'ємного типу (табл. 3.17), яка також додатно корелює з продуктивністю, тоді як у дослідженнях автора величина надою корів великооб'ємного типу нижча у порівнянні з іншими типами конституції з відповідно нижчими оцінками (табл. 3.22)? За більшої вибірки ця різниця могла б бути достовірною. Сам автор методики О.М. Черненко неодноразово повідомляє про те, що найвищий надій властивий тваринам великооб'ємного типу (с. 26. огляду літератури).

7. Доцільно було б дисертанту дати детальну характеристику тваринам малооб'ємного, середньооб'ємного та великооб'ємного типів конституції за анатомічною будовою тіла у порівняльному аналізі з висвітленням та деталізацією переваг або недоліків того чи іншого типу з чітким висновком, який із них є бажаним.

За висновком 2, вища жива маса, абсолютний, середньодобовий і відносний прирости характерні для телиць малооб'ємного типу.

За висновком 6, вищий рівень молочної продуктивності характерний для корів середньооб'ємного типу.

За висновком 8, кращі показники відтворювальної здатності спостерігалися у корів великооб'ємного типу конституції.

Постає питання, за яким із них вести добір і у якому віці?

8. Чи має пояснення дисертант, чому на фоні достатнього рівня білково-молочності масова частка жиру у корів піддослідного стада досить низька.

9. Є окремі невдалі, хоча і зрозумілі, терміни: «відбір» - натомість у біологічному значенні «добір», додатну кореляцію (с. 33) – натомість додатну, під час визначення типу конституції (с. 35) – натомість визначення, суб'єктом дослідження обрано стадо – натомість об'єктом, сполучна мінливість (с. 90) – натомість співвідносна,

Проте, зазначені зауваження є дійсно незначними і не принциповими, тому й не зменшують цінності роботи.

Опонована дисертація є цілісною завершеною науковою працею, виконаною на сучасному методичному рівні, за змістом, актуальністю, науковою новизною, практичною цінністю, структурою і формою відповідає вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» згідно постанови Кабінету Міністрів України до кандидатських дисертацій. Вважаю, що її автор **Динько Юрій Павлович** заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата сільськогосподарських наук за спеціальністю 06.02.01 – розведення та селекція тварин.

Офіційний опонент – завідувач кафедри розведення і селекції тварин та водних біоресурсів Сумського НАУ, професор, доктор с.-г. наук зі спеціальності 06.02.01 – розведення та селекція тварин

Л.М. Хмельничий

Засвідчую:

Директор з наукової роботи Сумського національного аграрного університету
Ю.І. Данько